

Protocol Dyslexie

2015-2018

Mw. H.J.M. de Roeck-Kraus MSc
Orthopedagoog-Generalist NVO

Inhoudsopgave

Algemene schoolgegevens	4
Achtergronden	5
Diagnose	6
Signalering	7
Begeleiding	8
Algemene begeleiding	9
Speciale begeleiding	10
Compenserende faciliteiten	11
Ondersteunende technologie	14
Dispensaties	16
Evaluatie	19

Algemene schoolgegevens

Van Maerlantlyceum
School voor gymnasium, atheneum, havo

Jacob van Maerlantlaan 11
5615 JS Eindhoven

Postbus 1151
5602 BD Eindhoven

BRIN : 20GA
Telefoon : 040-2513704
Telefax : 040-2513402
E-mailadres : info@vanmaerlantlyceum.nl
Website : www.vanmaerlantlyceum.nl

Het Van Maerlantlyceum is een school onder het bevoegd gezag van de vereniging Ons Middelbaar Onderwijs (Postbus 574, 5000 AN Tilburg).

Achtergronden¹

Het Van Maerlantlyceum gebruikt voor het Protocol Dyslexie een definitie van dyslexie, zoals die door de Stichting Dyslexie Nederland gehanteerd wordt:

- Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

Uit onderzoek komt naar voren dat drie tot vier procent van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs dyslexie heeft. Er is geen sprake van dyslexie als het IQ van een leerling lager is dan 70 en/of de lees- en spellingproblemen het gevolg zijn van nadelige omgevingsfactoren.

Stichting Dyslexie Nederland spreekt van dyslexie als er sprake is van een achterstand en didactische resistentie:

- De beheersing van het lees- en/of spellingniveau (accuratesse en/of vlotheid) ligt significant onder het niveau dat vereist is in de (onderwijs)situatie waarin de leerling de lees- en spellingvaardigheid moet toepassen.
- Ondanks adequate remediërende instructie en begeleiding in het verleden (primair onderwijs) of gedurende een periode in het voortgezet onderwijs, blijven de problemen in het aanleren en toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau bestaan.

Leerlingen met dyslexie hebben een automatiseringprobleem: het lezen en spellen gaat niet 'vanzelf'. Dyslexie heeft een neurologische oorzaak. De gebieden van Wernicke en Broca, betrokken bij taal- en spraakontwikkeling, en de verbindingen daartussen, functioneren niet goed. Bovendien lijkt in de gyrus angularis de vertaling van het geschreven woord naar een (intern gesproken) fonetische versie belemmerd. Ook wordt bij dyslexie uitgegaan van de aanwezigheid van een onderliggende specifieke taalstoornis. Leerlingen met dyslexie hebben moeite om de klankstructuur van een taal te doorzien (fonologisch bewustzijn), beseffen nauwelijks dat woorden uit losse klanken bestaan (fonemisch bewustzijn), hebben moeite om afzonderlijke klanken te herkennen en klank- en schriftbeeld te koppelen en hebben moeite om snel beschikbare taal- en symboolkennis uit het geheugen op te halen (benoemsnelheid). Daarnaast is dyslexie erfelijk.

Dyslexie kan leiden tot problemen met taken, vakken en situaties die een beroep doen op geletterdheid (leerlingen ervaren hoge tijdsdruk bij het uitvoeren van talige taken en maken meer nauwkeurigheidfouten bij taaltaken), frustratie van talent door onvoldoende geletterdheid (dyslexie kan de intellectuele of creatieve ontwikkeling van leerlingen hinderen), problemen met het behalen van schoolse kwalificaties en overeenstemming met de aanleg (een lagere vorm van onderwijs is geen oplossing voor een leerling met dyslexie) en problemen met het sociaal-emotioneel functioneren van de taakwerkhouding van de leerling (dyslexie kan het zelfvertrouwen van leerlingen verminderen en kan gevolgen hebben voor de werkhouding en werkverzorging).

¹ Henneman, K., Bekebrede, J., Cox, A. & Krosse, H. de (2013). *Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs: Handreiking voor directie, middenmanagement en docenten*. Masterplan Dyslexie.

Diagnose

Op het Van Maerlantlyceum worden leerlingen in principe beschouwd als een dyslectische leerling als zij een dyslexieverklaring kunnen overleggen.

Een dyslexieverklaring geeft aan dat uit psychodiagnostisch onderzoek is gebleken dat bij de leerling dyslexie is vastgesteld. Ook geeft de dyslexieverklaring expliciet aan wat de capaciteiten van de leerling zijn en welke belemmeringen de leerling ondervindt bij het volgen van onderwijs. Ten slotte wordt in de dyslexieverklaring concreet aangegeven welke maatregelen, faciliteiten, materialen, begeleidings- en behandelingsvormen voor de leerling noodzakelijk zijn.

Het Van Maerlantlyceum accepteert alleen dyslexieverklaringen die zijn afgegeven door een BIG-geregistreerd GZ-psycholoog of een orthopedagoog-generalist (NVO), die verbonden is aan een gerenommeerde praktijk of instelling. Een kopie van de dyslexieverklaring, inclusief het psychodiagnostisch onderzoek, wordt bewaard in het dossier van de leerling. Het dossier van de leerling wordt beheerd door de orthopedagoog.

Op het van Maerlantlyceum worden incidenteel leerlingen beschouwd als een dyslectische leerling, terwijl zij geen dyslexieverklaring kunnen overleggen. Dit zijn bijvoorbeeld leerlingen bij wie in een extern onderzoek ernstige lees- en/of spellingproblemen zijn gediagnosticeerd (criterium van achterstand) maar die eerst nog een periode remedial teaching moeten volgen (criterium van didactische resistentie), voordat de diagnose definitief gesteld kan worden.

Signalering

Naast leerlingen die al in het basisonderwijs dyslectisch bevonden zijn, krijgt het Van Maerlantlyceum jaarlijks ook te maken met leerlingen die vermoedelijk dyslectisch zijn; leerlingen met problemen met lezen en/of spellen, leerlingen die in de brugklas uitvallen op de signaleringstoetsen en/of problemen ondervinden bij de moderne vreemde talen, en met leerlingen die in hogere klassen vastlopen.

Het gebeurt regelmatig dat dyslexie zich pas manifesteert in het voortgezet onderwijs. Vaak gaat het hierbij om leerlingen die hun zwakke technische lees- en spellingvaardigheid hebben kunnen compenseren met goede verbale vaardigheden en een goede algemene kennis. Ze zijn goed in begrijpend lezen en luisteren en kunnen op basis van hun kennis hun leesfouten corrigeren.

Om problemen op lees- en spellinggebied vroegtijdig te kunnen signaleren gebruikt het Van Maerlantlyceum in eerste instantie de gegevens van de leerling die beschikbaar zijn bij aanvang van het brugklasjaar (o.a. het onderwijskundig rapport van de basisschool met informatie over didactische toetsresultaten, onderzoek, extra begeleiding en aandachtspunten). Daarnaast worden de uitkomsten van het Signaleringsinstrument Protocol Voortgezet Onderwijs (zinnendictie Het Wonderlijke Weer en stilleestempotoets Hoe gevaarlijk is een tekenbeet?) geïnventariseerd en beoordeeld door de orthopedagoog (in samenspraak met docenten, mentor en afdeling).

Wanneer een brugklasser op beide signaleringstoetsen een (zeer) zwakke score heeft, al dan niet in combinatie met matige tot (zeer) zwakke didactische toetsresultaten (technisch lezen, begrijpend lezen en/of spellen), dan komt de leerling in aanmerking voor vervolgonderzoek. Een leerling die in klas twee of hoger zit, komt in aanmerking voor nader onderzoek naar dyslexie als minstens twee docenten relevante bijzonderheden signaleren (bijv. traag leestempo, zwakke spelling, lage cijfers voor de talen) én het dossier van de leerling voldoende aanleiding geeft. Als het vermoeden enkel van leerling en/of ouders² komt, maar de problemen niet of nauwelijks worden herkend op school, wordt verwezen naar een extern onderzoeksbureau.

Het vervolgonderzoek door de orthopedagoog, waarvoor aan ouders schriftelijk toestemming wordt gevraagd, bestaat uit dossieronderzoek (onderwijskundig rapport, signaleringsinstrument, intakevragenlijsten), onderzoek naar didactische vaardigheden (Brus Een-Minuuut-Test, Klepel, Kijkbewijs, Keukendeurkruk) en onderzoek naar dyslexie (Dyslexie Screening Test).

Als de uitkomsten van het vervolgonderzoek het vermoeden van dyslexie versterken, wordt een leerling verwezen naar een GZ-psycholoog of een orthopedagoog-generalist (NVO) die verbonden is aan een gerenommeerde praktijk of instelling. Het verslag van het interne onderzoek kan als leidraad dienen voor het externe onderzoek. De bekostiging van het externe onderzoek geschiedt door de ouders van de desbetreffende leerling. Een aantal zorgverzekeraars vergoedt (gedeeltelijk) de kosten van een onderzoek.

² ouder(s) c.q. verzorger(s)

Begeleiding

Het Van Maerlantlyceum streeft naar een integrale aanpak van de begeleiding van leerlingen met dyslexie. Het Van Maerlantlyceum vindt het belangrijk dat dyslectische leerlingen het niveau van onderwijs kunnen volgen dat aansluit bij hun capaciteiten, dat zij hun functionele lees- en schrijfvaardigheid vergroten (indien nodig met hulpmiddelen) en leren omgaan met hun lees- en/of spellingproblemen.

Als voorwaarden voor een succesvolle begeleiding stelt het Van Maerlantlyceum dat dyslexie wordt geaccepteerd binnen het team, dat de dyslectische leerling centraal staat in de begeleiding (samen met de leerling en ouders wordt naar oplossingen gezocht) en dat er -voor zover binnen de mogelijkheden ligt- sprake is van een doorlopende begeleiding (uitgaande van de begeleiding die de leerling op de basisschool heeft gehad en/of in een vervolgopleiding zal krijgen).

Het Van Maerlantlyceum acht leerlingen en ouders medeverantwoordelijk voor de vorderingen op leergebied en de totstandkoming van een succesvolle begeleiding.

Wat doet de leerling?

Een dyslectische leerling:

- zet op zijn toetsblad een 'D' achter zijn naam;
- is zich ervan bewust dat huiswerk mogelijk meer tijd kost;
- toont inzet, heeft een goede werkhouding en is gemotiveerd;
- besteedt thuis elke dag tijd aan de (moderne vreemde) talen;
- houdt zich aan gemaakte afspraken en gaat serieus om met adviezen;
- onderneemt bij vragen/regelzaken zelf actie (docent/orthopedagoog);
- maakt gebruik van de tot zijn beschikking staande en benodigde hulp(middelen);
- plant huiswerk zorgvuldig, zodat er voldoende tijd is voor herhaling en correctie;
- maakt geen misbruik van de faciliteiten die door de school worden aangeboden.

Wat doet de ouder?

Een ouder van een dyslectische leerling:

- is zich ervan bewust dat huiswerk mogelijk meer tijd kost;
- zorgt dat er thuis elke dag tijd aan de talen wordt besteed;
- ondersteunt zijn kind bij het plannen, leren en maken van huiswerk;
- stimuleert zijn kind om bij vragen/regelzaken zelf actie te ondernemen;
- stelt benodigde (technische) hulpmiddelen ter beschikking aan zijn kind;
- schakelt externe hulp in als de door school geboden hulp ontoereikend blijkt;
- heeft kennis genomen van het Protocol Dyslexie van het Van Maerlantlyceum.

Algemene begeleiding

Docenten hebben in de les verschillende mogelijkheden om voor een dyslectische leerling het verwerken van de leerstof te vergemakkelijken. Veel van deze mogelijkheden hebben een positieve uitwerking op het leerproces van alle leerlingen.

Een voorbeeld van een lesmodel:

Fase 1: Bij het terug- en vooruitblikken is het voor dyslectische leerlingen belangrijk dat:

- zij weten wat hen in de les te wachten staat;
- zij een overzicht hebben van het geheel waarvan de leerstof/taak een onderdeel is;
- zij de benodigde (voor)kennis voor het uitvoeren van de taak opgehaald hebben;
- huiswerk en toetsen besproken worden.

Fase 2: Bij de presentatie van nieuwe leerstof of bij een gezamenlijk uit te voeren taak is het voor dyslectische leerlingen belangrijk dat:

- zij weten wat het doel is van de leerstof of de taak;
- de docent variatie aanbrengt in de wijze waarop hij de leerstof en taken presenteert;
- de docent aandacht besteedt aan vaktermen;
- duidelijk is of zij aantekeningen moeten maken en zo ja, dat zij daarbij hulp krijgen.

Fase 3: Bij de verwerking van leerstof of uitvoering van taken is het voor dyslectische leerlingen belangrijk dat:

- de taakaanpak en de leerstrategieën worden doorgesproken;
- er reflectie plaatsvindt op de taakaanpak en leerstrategieën;
- er voorzieningen aanwezig zijn die het werken faciliteren;
- er extra individuele instructie mogelijk is.

Fase 4: Bij het opgeven van huiswerk is het voor dyslectische leerlingen belangrijk dat:

- het huiswerk voor het einde van de les overzichtelijk in Magister staat;
- leertaken (met veel feiten) opgedeeld worden in een aantal gelijke delen;
- (niet leerzaam) overschrijfwerk geminimaliseerd wordt.

Fase 5: Bij toetsen en beoordelen is het voor dyslectische leerlingen belangrijk dat:

- toetsen van 'belastende' vakken goed gespreid worden;
- zowel summatieve als formatieve toetsen afgenomen worden;
- de docent varieert met verschillende toetsvormen;
- de docent zorgt voor een heldere, overzichtelijke lay-out;
- de docent zorgt voor rust tijdens de afname;
- de docent extra werktijd geeft;
- spelling en/of formulering op een aangepaste wijze wordt beoordeeld.

Speciale begeleiding

Bijna alle dyslectische leerlingen hebben, naast algemene begeleiding, ook nog specifiek op hun problematiek toegesneden begeleiding nodig. Het betreft maatwerk; er wordt onderzocht welk ondersteuningsaanbod het beste aansluit bij de ondersteuningsbehoefte van de leerling.

Op het Van Maerlantlyceum bestaat speciale begeleiding uit compenserende faciliteiten, ondersteunende technologie en dispensaties. In gezamenlijk overleg met de leerling, de ouders en de orthopedagoog wordt besproken wat de leerling nodig heeft om de problemen, voortkomend uit dyslexie, te verminderen en de zelfredzaamheid binnen en buiten school te bevorderen. Indien nodig, worden docenten, mentor en/of afdeling betrokken bij het overleg.

Leidraad bij de vormgeving van de speciale begeleiding voor een dyslectische leerling zijn de adviezen uit de dyslexieverklaring en/of het psychodiagnostisch onderzoek. De speciale begeleiding van een leerling wordt beschreven in een ontwikkelingsperspectief ('docentenbrief'). Het ontwikkelingsperspectief wordt in overleg met betrokkenen opgesteld door de orthopedagoog en komt zowel in het dossier van de leerling, als in het leerlingvolgsysteem Magister. Omdat het ontwikkelingsperspectief in Magister geplaatst wordt, is de informatie gedurende het schooljaar en ieder schooljaar opnieuw toegankelijk voor de (nieuwe) docenten, mentor en afdeling van de leerling.

De brugklassers en instromers hebben elke periode een evaluatiegesprek met de orthopedagoog waarin wordt gekeken of docenten de afgesproken begeleiding bieden, de leerling gebruik maakt van de begeleiding, wat de effecten zijn van de begeleiding, hoe de leerling ervoor staat, of meer begeleiding noodzakelijk is, etc. Na dit eerste jaar wordt verondersteld dat leerlingen dermate vertrouwd zijn met de school dat zij weten bij wie zij terecht kunnen indien er vragen, problemen en/of bijzonderheden zijn.

Compenserende faciliteiten

Er wordt bij de compenserende faciliteiten onderscheid gemaakt tussen het 'basispakket' en het 'aanvullende' pakket. Alle dyslectische leerlingen op het Van Maerlantlyceum hebben recht op het basispakket. Het basispakket is hieronder cursief gedrukt weergegeven. Het aanvullende pakket bestaat uit faciliteiten die alleen in bijzondere gevallen (in overleg met leerling, ouders, docenten, mentor en afdeling) door de orthopedagoog worden toegekend.

Extra tijd

Dit betekent dat de leerling bij overhoringen, proefwerken en (school)examens 20% extra tijd krijgt. Bijvoorbeeld: De klas mag een lesuur van 50 minuten aan de toets werken, dan heeft de leerling met dyslexie 10 minuten extra. Deze voorziening mag niet ten koste gaan van de volgende les. Een alternatief is dat de docent de lengte van de toets aanpast. Bijvoorbeeld: de docent streept een (gedeelte van een) opgave weg maar houdt er wel rekening mee dat toch alle vaardigheden worden getoetst. Een ander alternatief is dat de docent de tijd die de klas eraan mag werken aanpast. Bijvoorbeeld: de klas mag 40 minuten aan de toets werken, dan past de extra tijd van de leerling met dyslexie (8 minuten) in het lesuur. Voor overhoringen die niet langer duren dan 20 minuten geldt nog een ander alternatief: Geef de leerling met dyslexie als eerste de toets en haal de toets van deze leerling als laatste op. Tijdens proefwerkweken zitten leerlingen met extra tijd bij elkaar in een lokaal, zodat zij niet gestoord worden als andere leerlingen klaar zijn of het lokaal verlaten.

Mondeling

Dit betekent dat de leerling na een schriftelijke overhoring vocabulaire bij de moderne vreemde talen (Engels, Frans, Duits, Spaans) een mondelinge overhoring krijgt. Dit geldt alleen als voor de schriftelijke overhoring een onvoldoende gehaald is en de docent de indruk heeft dat de leerling goed zijn best heeft gedaan en eigenlijk beter zou kunnen presteren.

Spelling

Dit betekent dat de spelling van de leerling bij toetsen en opdrachten coulant beoordeeld wordt om te voorkomen dat de leerling structureel een onvoldoende haalt. Dit kan op de volgende manier achterhaald worden: docenten geven twee cijfers: een met en een zonder coulant.

In de onderbouw (klas 1 t/m 3) wil 'met coulant' zeggen dat bij Nederlands, Engels, Frans, Duits, Spaans, Latijn en Grieks spelfouten zo mogelijk minder zwaar gerekend worden. Bijvoorbeeld: een ½ fout in plaats van 1 fout. Het is belangrijk dat docenten wel de spelfouten verbeteren. De leerling mag, in overleg met de docent, gebruik maken van een spellinglijst, regelkaart of woordenboek.

In de bovenbouw (klas 4 t/m 6) betekent 'met coulant' dat de secties Nederlands, Engels, Frans, Duits, Spaans, Latijn en Grieks bij toetsen vooraf een maximale aftrek van het puntentotaal bepalen voor incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik. Onder incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik moet worden verstaan: fouten tegen de regels voor interpunctie, het gebruik van hoofdletters, zinsbouw, spelling, woordgebruik en woordvolgorde³.

In alle leerjaren worden spelfouten bij de zaakvakken en bètavakken niet fout gerekend, tenzij het antwoord hierdoor ingrijpend verandert en/of niet meer klopt (bijv. een scheikundige term).

Voorlezen

Een leerling die moeite heeft met hardop voorlezen en/of zich ten opzichte van klasgenoten ongemakkelijk voelt in verband met de snelheid/nauwkeurigheid van het lezen, mag met de docent afspreken dit niet of niet onvoorbereid te doen.

³ Aftrekregeling Examen Nederlands 2014 (maximale aftrek 4 van de 21 punten)

Aantekeningen

Een leerling die moeite heeft met het opnemen van dictaat en/of het overnemen van aantekeningen op het bord, schrijft gewoon mee met de klas maar kan later de aantekeningen van een klasgenoot overnemen of kopiëren om er zeker van te zijn dat er geen informatie ontbreekt. Heeft de docent het dictaat en/of de aantekeningen digitaal, dan is een kopie voor de leerling gewenst.

Boekverslagen

Een leerling die moeite heeft met het lezen van boeken (snelheid/begrip), mag gebruik maken van luisterboeken op c.d. of daisy-rom (bij voorkeur in combinatie met de schriftelijke variant!) en/of boeken met een vergroot lettertype⁴. Enkel de film kijken is niet toegestaan. Docenten moeten de boeken tijdig opgeven en zorgen dat er boeken op de lijst staan waarvan een aangepaste versie verkrijgbaar is. Docenten moeten zich realiseren dat een zeer beknopte of onvolledige schriftelijke formulering niet het gevolg hoeft te zijn van het boek niet hebben gelezen/begrepen. Docenten kunnen de leerling het verslag eventueel mondeling laten toelichten.

Luistertoets

Een leerling uit de bovenbouw die moeite heeft met het luisteren van teksten (snelheid/begrip) maakt in eerste instantie de reguliere versie tegelijk met klasgenoten. Mocht de leerling een onvoldoende halen voor een luistertoets Engels, Frans, Duits of Spaans (wegingsfactor ≥ 2), dan mag de leerling de toets herkansen met de aangepaste versie (waarbij meer tijd is tussen de vragen in). De leerling en de docent maken hiervoor een afspraak (bijv. tijdens de les in een ander lokaal). Deze regeling wordt toegepast met uitzondering van de PTA-toetsen (i.v.m. vouchers). Bij PTA-toetsen krijgen leerlingen, indien gewenst, direct de aangepaste versie.

Huiswerk

De leerling is erbij gebaat dat docenten huiswerk en/of opdrachten met veel leer-, lees- en/of schrijfwerk tijdig opgeven.

Toetsen voor de talen

De leerling is erbij gebaat dat er zowel binnen als buiten de proefwerkweek niet twee of meer toetsen voor de talen op een dag plaatsvinden. Aan docenten de taak om zoveel mogelijk te voorkomen dat voor de leerling alles in één keer komt. Afstemmen met collega's is noodzakelijk. Mocht de leerling twee proefwerken voor de talen op een dag hebben, dan wordt in overleg met de leerling, docenten en afdeling naar een geschikte oplossing gezocht. Dit geldt niet voor overhoringen, want deze bevatten minder stof en tellen minder zwaar.

Woordenlijsten (havo 4/5 en vwo 5/6)

De leerling die buitensporig veel tijd en energie steekt in het leren van Wordweb maar toch structureel een laag cijfer haalt, mag op een andere wijze getoetst worden. Er zijn op het Van Maerlant twee manieren waarop dit anders getoetst kan worden. Ten eerste kan de docent in de te leren woordenlijst een gedeelte van de woorden wegstrepen (bijv. moeilijke woorden, woorden die weinig voorkomen in teksten en/of woorden die erg op elkaar lijken). Ten tweede kan de docent bij de leerling een extra schriftelijke of mondelinge overhoring afnemen waardoor de leerstof opgesplitst wordt in twee delen. In overleg met de docent, de orthopedagoog en de afdelingsleider wordt een keuze gemaakt. Docenten moeten zich in ieder geval realiseren dat dyslectische leerlingen erbij gebaat zijn, als woorden worden teruggevraagd in dezelfde context (zin) als deze zijn aangeboden.

⁴ Deze boeken zijn niet verkrijgbaar via de bibliotheek op school. De leerling moet deze zelf, en op eigen kosten, lenen bij de Openbare Bibliotheek of blindenbibliotheek.

Schoolexamens

Scholen kunnen het schoolexamen op eigen wijze inrichten, mits het overeenkomt met het door de minister vastgestelde examenprogramma. Iedere school heeft een programma van toetsing en afsluiting (PTA). Daarin wordt o.a. beschreven wat, hoe en wanneer getoetst wordt⁵. Het PTA geldt voor de gehele groep examenkandidaten en mag derhalve niet voor een leerling inhoudelijk aangepast worden (bijv. alleen voor de dyslectische leerling een extra toets afnemen waarmee gecompenseerd kan worden of een schriftelijk toets mondeling afnemen). Het Van Maerlantlyceum kan wel toestaan dat een leerling het examen aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van de leerling⁶.

⁵ Bron: www.examenblad.nl Examenbesluit artikel 31

⁶ Bron: www.examenblad.nl Examenbesluit artikel 55

Ondersteunende technologie

Er wordt bij ondersteunende technologie onderscheid gemaakt tussen gebruik thuis en op school (les, boeken en toetsen). Deze technische hulpmiddelen kunnen op school worden ingezet:

Laptop

Een laptop kan gebruikt worden in combinatie met tekst-naar-spraaksoftware en/of voor het typen (handschrift), controleren (spelling) en teruglezen (vergroot) van een tekst. Een laptop wordt ingezet voor leerlingen met een ernstige vorm van dyslexie en/of fijn-motorische problemen (bijv. een onleesbaar handschrift). Het voordeel van een laptop is dat de leerling tekst kan typen i.p.v. schrijven. In de proefwerkweek wordt voor de leerling een 'schone' laptop (dus zonder bestanden, spellingcontrole en internet) klaargezet. Voor proefwerken buiten de proefwerkweek moet de leerling zelf een laptop reserveren/lenen in de mediatheek. Voor andere activiteiten (bijv. huiswerk) moet een eigen laptop aangeschaft worden. De aanschaf van een laptop is voor rekening van de ouders.

Daisy-speler of Daisy-software AMIS

Met behulp van een Daisy-speler of Daisy-software AMIS kan geluisterd worden naar boeken die zijn ingesproken op een Daisy-rom. Voordelen van het gebruik van een Daisy ten opzichte van een luisterboek: er kan genavigeerd worden in de tekst; afspeelsnelheid, volume e.d. kunnen geregeld worden; het boek wordt op een neutrale wijze en in een langzamer tempo voorgelezen. Een leerling met ernstige of complexe dyslexie mag thuis (bijv. bij huiswerk) en tijdens de les gebruik maken van een Daisy-speler. De aanschaf van een Daisy-speler is voor rekening van de ouders (en wordt soms vergoed door de zorgverzekeraar). Daisy-software AMIS is gratis te downloaden. Studieboeken op Daisy-rom worden door school besteld bij Dedicon en geleverd aan de leerling⁷. Bij overhoringen, proefwerken en schoolexamens is auditieve ondersteuning middels een Daisy niet mogelijk (geen Daisy-roms beschikbaar). Bij het Centraal Examen kunnen leerlingen Daisy-roms gebruiken in combinatie met Daisy-software AMIS⁸.

Tekst-naar-spraaksoftware

Tekst-naar-spraaksoftware biedt ondersteuning op alle probleemgebieden: technisch lezen, begrijpend lezen, spellen, schrijfwerk, structureren en studeren. Een leerling met ernstige of complexe dyslexie, mag thuis (bijv. bij huiswerk) en tijdens de les gebruik maken van tekst-naar-spraaksoftware, zoals Kurzweil 3000 of Sprint Plus. De aanschaf van tekst-naar-spraaksoftware is voor rekening van de ouders (en wordt soms vergoed door de zorgverzekeraar). Studieboeken in een geschikt PDF-bestand worden door school besteld bij Dedicon en geleverd aan de leerling. Bij studeren (mediatheek), toetsen in proefwerkweken en schoolexamens is auditieve ondersteuning middels tekst-naar-spraak-software mogelijk. Het Van Maerlantlyceum heeft een licentie voor Kurzweil.

Een leerling komt in aanmerking voor het gebruik van ondersteunde technologie op school indien:

- er sprake is van een ernstige vorm van dyslexie, hetgeen blijkt uit:
 - de groep 10% zwakste lezers of de 16% zwakste lezers én 10% zwakste spellers⁹ (onderzoeksrapport);
 - (zeer) zwakke scores (Cito IV/V) op technisch lezen, begrijpend lezen en/of spellen (onderwijskundig rapport);
 - (extra) aandachtspunten bij technisch lezen, begrijpend lezen en/of spellen (intake/onderwijskundig rapport);
 - specifieke informatie waaruit blijkt dat de leerling gebaat is bij het gebruik van ondersteunde technologie (onderzoeksrapport/onderwijskundig rapport/intake);
 - (zeer) zwakke scores op de screeningstoetsen brugklas (leerlingdossier);
- lichte(re) maatregelen passend bij de ondersteuningsbehoefte ontoereikend zijn gebleken;
- er overleg is geweest met de leerling, ouder, docent, mentor, afdeling en orthopedagoog.

⁷ Vanaf schooljaar 2009-2010 zijn scholen verplicht om gratis lesmateriaal te leveren. Dit geldt ook voor aangepast lesmateriaal.

⁸ Aan het begin van het schooljaar ontvangen alle examenkandidaten een brief en aanvraagformulier examenfaciliteiten.

⁹ Blomert L. (2006). Onderzoek t.b.v. protocollen voor dyslexie diagnostiek en behandeling. Eindrapport project nr. 608/001/2005. Amsterdam: CVZ

Overig:

- Schrijven: Een leerling die moeite heeft met spelling, mag thuis (bijv. bij huiswerk) gebruik maken van een woordvoorspeller, zoals Skippy of WoDy. Bij ernstige schrijf- of spellingproblemen kan Dragon ondersteuning bieden. Ginger is een online spelling- en grammaticacorrector Engels. Het gebruik op school is niet toegestaan. De aanschaf van software voor vlot en foutloos schrijven is voor rekening van de ouders.
- Studeren: Een mindmap is een diagram opgebouwd uit begrippen, teksten, relaties en/of plaatjes, die zijn geordend in de vorm van een boomstructuur rond een centraal thema. Een leerling die moeite heeft met lezen, ordenen, organiseren, samenvatten, hoofd- en bijzaken scheiden, verbanden leggen, leren en onthouden, kan thuis (bijv. bij huiswerk) gebruik maken van mindmapsoftware. Het gebruik op school is toegestaan. De aanschaf van mindmapsoftware is voor rekening van de ouders. Freemind is gratis te downloaden.
- Vertalen: Een leerling die moeite heeft met vertalen vanuit het Nederlands naar een moderne vreemde taal, kan thuis (bijv. bij huiswerk) gebruik maken van vertaalsoftware (een digitaal woordenboek), zoals Euroglot. Het gebruik op school is niet toegestaan. De aanschaf van vertaalsoftware is voor rekening van de ouders.
- Verder wordt verwezen naar o.a. het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs (Masterplan Dyslexie) en de Dyslexie Hulpwijzer (Lexima).

Dispensaties

Dit betekent dat het reguliere programma Frans, Duits en/of Spaans voor dyslectische leerlingen wordt aangepast. Dit geldt alleen als er sprake is van een ernstige en/of complexe dyslexie en de leerling dreigt af te stromen naar een andere vorm van onderwijs die niet passend is bij de capaciteiten of de toekomstperspectieven van de leerling. Het is niet mogelijk dispensatie te verlenen voor Engels, omdat hiervoor een verplicht examenprogramma is vastgesteld voor de bovenbouw havo¹⁰ en vwo¹¹.

Dispensatie in havo/vwo-3¹²

In de eerste drie leerjaren havo/vwo is een volledige vrijstelling voor Frans, Duits en/of Spaans wettelijk gezien onmogelijk. Er kan ook geen ontheffing worden verleend aan dyslectische leerlingen. Wel kan de school in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de moderne vreemde talen, omdat hiervoor geen kerndoelen zijn geformuleerd (het vak Engels uitgezonderd).

Leerlingen die voor deze procedure in aanmerking komen, zijn:

1. in leerjaar 1 en 2 als risicoleerling gesignaleerd en hebben in deze leerjaren of eerder minimaal 6 maanden externe begeleiding gehad in de vorm van individuele bijlessen of remedial teaching door een ter zake kundige.
2. ingestroomd in leerjaar 3 en hebben gedurende de jaren op de toeleverende school of eerder minimaal 6 maanden externe begeleiding gehad in de vorm van individuele bijlessen of remedial teaching door een ter zake kundige.
3. Als de leerling een dyslexieverklaring heeft, uit het onderzoeksrapport blijkt dat er sprake is van een ernstige en/of complexe dyslexie, de leerling dreigt af te stromen naar een andere vorm van onderwijs en minimaal 6 maanden externe begeleiding heeft gehad, dan kunnen er aanpassingen in het reguliere programma voor Frans, Duits en/of Spaans opgenomen worden.

Het initiatief voor het opstarten van deze procedure kan liggen bij:

- de leerling: De ouders(s)/verzorger(s) dienen een schriftelijk en onderbouwd verzoek in bij de orthopedagoog voor de aanpassing van het reguliere programma Frans, Duits en/of Spaans.
- de school: Er vindt een gesprek plaats op school in de aanwezigheid van de leerling, de ouder(s)/verzorger(s), de vakdocent Frans, Duits en/of Spaans, de orthopedagoog en de afdelingsleider.

De procedure die hierbij gevolgd wordt:

- Het verzoek wordt voorgelegd aan de beoordelingscommissie. Deze commissie bestaat uit de vakdocent Frans, Duits en/of Spaans, de orthopedagoog en de afdelingsleider.
- De beoordelingscommissie bespreekt het verzoek en betreft hierbij:
 - het onderzoeksrapport, de aard en ernst van de dyslexie, de resultaten van externe begeleiding en de (on)mogelijkheden voor Frans, Duits en/of Spaans.
 - de inzet, motivatie en werkhouding die de leerling gedurende langere tijd bij Frans, Duits en/of Spaans heeft laten zien.
 - het sociaal-emotioneel welzijn van de leerling.
- De beoordelingscommissie deelt schriftelijk aan de ouder(s)/verzorger(s) van de leerling mee of het programma Frans, Duits en/of Spaans aangepast wordt en zo ja, welke aanpassingen worden gedaan.
- De leerling dient voldoende gemotiveerd te zijn en blijven voor het optimaal uitvoeren van het aangepaste programma Frans, Duits en/of Spaans. Zo niet, kunnen de aanpassingen teruggedraaid worden.
- Aan het einde van leerjaar 3 krijgt de leerling een certificaat waarin duidelijk vermeld wordt welk programma de leerling heeft gevolgd.

¹⁰ Bron: www.examenblad.nl Inrichtingenbesluit WVO (versie geldig vanaf 01-01-2015), artikel 26 c, Inrichting profielen HAVO.

¹¹ Bron: www.examenblad.nl Inrichtingenbesluit WVO (versie geldig vanaf 01-01-2015), artikel 26 b, Inrichting profielen VWO.

¹² Bron: www.masterplandyslexie.nl

- Een leerling die voor Frans, Duits en/of Spaans een aangepast programma heeft gevolgd in leerjaar 3, kan het vak niet kiezen in leerjaar 4.

Aandachtspunten:

- In leerjaar 1 en 2 wordt geen aanpassing van het reguliere programma verleend, zoals beschreven wordt in de procedure havo/vwo 3, ervan uitgaande dat de leerling zich volop kan ontwikkelen in leerjaar 1 en 2.
- In leerjaar 1 en 2 kunnen wel diverse compenserende faciliteiten en technische hulpmiddelen geboden worden. Dit geldt immers voor alle dyslectische leerlingen.
- De cijfers voor Frans, Duits en/of Spaans van leerjaar 1 en 2 moeten zo reëel en betrouwbaar mogelijk zijn (dus ook cijfers lager dan een 4 dienen gewoon gegeven te worden), want er is sprake van een signalerende functie.
- Als in bijzondere gevallen ervoor wordt gekozen om op het rapport niet lager te geven dan een 4, moet het cijfer wel zeer goed toegelicht worden in de rapportvergadering.
- Indien bij de leerling sprake is van een ernstige en/of complexe dyslexie wordt een beslissing over de overgang van leerjaar 2 naar leerjaar 3 in principe niet bepaald door de cijfers die voor Frans, Duits en/of Spaans behaald zijn. In het uiteindelijke oordeel van de rapportvergadering moet meegewogen zijn:
 - de mogelijkheid tot het verlenen van dispensatie in leerjaar 3;
 - het advies van de vakdocent Frans, Duits en/of Spaans, de orthopedagoog en de afdelingsleider;
 - de motivatie, inzet en werkhouding van de leerling;
 - het sociaal-emotioneel welzijn van de leerling;
 - de capaciteiten en toekomstperspectieven van de leerling.

Dispensatie havo-bovenbouw

Per 1 augustus 2007 is een tweede moderne vreemde taal in de bovenbouw van het havo in drie van de vier profielen niet verplicht. Leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan 'cultuur en maatschappij'. In havo-bovenbouw is dus geen dispensatie nodig.

Dispensatie atheneum-4¹³

Leerlingen in de bovenbouw van het atheneum moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Op het Van Maerlantlyceum worden Frans en Duits aangeboden als tweede moderne vreemde taal. Het bevoegd gezag van een atheneum kan een leerling ontheffing verlenen van het volgen van onderwijs in de taal genoemd in artikel 26b, eerste lid, onder c, indien de leerling een stoornis heeft die specifiek betrekking heeft op taal (bijv. dyslexie) of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal.

Bij toepassing van het bovenstaande wordt de taal vervangen door een van de vakken of programma-onderdelen genoemd in artikel 26b, derde tot en met zesde lid, of in het zevende lid, onder c of d, met een normatieve studielast van tenminste 440 uren, ter keuze van de leerling, voor zover het bevoegd gezag deze als zodanig aanbiedt.

Het initiatief voor het opstarten van een procedure voor dispensatie kan liggen bij:

- de leerling: de ouders(s)/verzorger(s) dienen het aanvraagformulier vrijstelling voor een tweede moderne vreemde taal in bij de afdeling samen met de definitieve profielkeuze voor leerjaar 4.
- de school: de rapportvergadering (vakdocenten, mentor en afdelingsleider) kan de leerling vrijstelling voor een tweede moderne vreemde taal adviseren.

¹³ Bron: www.examenblad.nl Inrichtingsbesluit WVO (versie geldig vanaf 01-01-2015), artikel 26e, Vrijstellingen en ontheffingen in periode voorbereidend hoger onderwijs VWO en HAVO

Dispensatie atheneum-5

- Indien een leerling in leerjaar 4, ondanks grote inspanning, uitzichtloze resultaten boekt voor de tweede moderne vreemde taal, kan deze het vak in leerjaar 5 inruilen voor een ander vak. Een inhaalprogramma is noodzakelijk.
- De ouders(s)/verzorger(s) dienen het aanvraagformulier 'vrijstelling voor een tweede moderne vreemde taal' in bij de afdeling uiterlijk één week na het uitreiken van het rapport van periode 3.
- Het aanvraagformulier vrijstelling voor een tweede moderne vreemde taal wordt behandeld in de rapportvergadering van periode 4 (vakdocenten, mentor en afdelingsleider). In de rapportvergadering wordt ook het besluit genomen.

Evaluatie

Om de kwaliteit van het dyslexiebeleid op het Van Maerlantlyceum te kunnen waarborgen, wordt het Protocol Dyslexie, net als het Zorgplan, minimaal een keer in de vier jaar geëvalueerd door het zorgbeleidsteam. Het zorgbeleidsteam wordt gevormd door de drie afdelingsleiders, de conrector (tevens portefeuillehouder zorg) en de orthopedagoog. De leerlingbegeleiders, die normaal gesproken deel uitmaken van het zorgbeleidsteam, worden bij het evalueren van 'Het Protocol Dyslexie' vervangen door tenminste één afgevaardigde van de volgende secties: Nederlands, Engels, tweede moderne vreemde taal (Frans, Duits, Spaans), zaakvakken (economie, geschiedenis, aardrijkskunde) en bètavakken (biologie, scheikunde, natuurkunde, wiskunde). Voor de evaluatie van het Protocol Dyslexie zijn deze vragen van belang: Wat gaat goed, wat kan beter en op welke wijze?